

בס"ד. יום ב' דחג הסוכות, ה'תשכ"ט*

(הנחה בלתי מוגה)

להבין ענין הסוכות, דאיתא בזהר¹ ומבואר בכ"מ בחסידות² שג' המועדים פסח שבועות וסוכות הם כנגד אברהם יצחק ויעקב. פסח כנגד אברהם שאמר לושי ועשי עוגות³. שבועות זמן מ"ת, כנגד יצחק, דמ"ת ה' בקול השופר דאילו של יצחק⁴. וסוכות כנגד יעקב, כמ"ש⁵ ויעקב נסע סוכותה. וצריך להבין השייכות דסוכות ליעקב. דהנה, בפסח הו"ע כל דכפין ייתי וייכול⁶, שזהו"ע הכנסת אורחים, מדתו של אברהם. וכן בשבועות, עקידת יצחק הו"ע המס"נ, וקבלת התורה הוא ע"י נעשה ונשמע ובהקדמת נעשה לנשמע, שהו"ע מסירת הרצון לבעל הרצון ולמעלה יותר⁷, שזהו"ע מס"נ. אבל לכאורה אינו מובן השייכות דסוכות ליעקב.

ב) ולהבין זה, צריך להקדים משנת"ל⁸ בענין כנשר יעיר קנו גו' ישאהו על אברתו⁹, ולעיל מיני¹⁰ כתיב¹⁰ יסובבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו, וידוע מ"ש אדמו"ר הזקן בד"ה יסובבנהו¹¹, שיסובבנהו קאי על סוכות, כי הסוכה סובבת ומקפת על האדם, ובפרט לפי המבואר בקבלה ובחסידות¹² שסוכה הוא בחי' מקיף. ומהמשך הכתובים יסובבנהו גו' כנשר גו', מובן, ששני הענינים, יסובבנהו (סוכות) וכנשר, תלויים זב"ז. ואף שיסובבנהו קאי על הקב"ה, הרי גם כנשר יעיר קאי על הקב"ה. ומכל זה מובן שענין הסוכה, יסובבנהו, הו"ע אחד עם כנשר.

* במאמר זה תיקן כ"ק אדמו"ר המשך תער"ב ח"א ע' תקצו. סה"מ תש"ט שליט"א כמה תיקונים (המו"ל).
 (1) זח"ג רנו, ב.
 (2) לקו"ת במדבר יד, ג. דרושים לר"ה
 נח, א. ובכ"מ.
 (3) וירא יח, ו.
 (4) פרש"י יתרו יט, יג.
 (5) וישלח לג, יז.
 (6) הגדה של פסח פסקא הא לחמא ע"ב.
 (7) ראה תו"א מגילת אסתר צא, א.
 (8) ד"ה כנשר יעיר קנו דש"פ האזינו, י"ג תשרי (לעיל ע' 53 ואילך).
 (9) האזינו לב, יא.
 (10) שם, י.
 (11) מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' שסד. שם ע' שצו. וראה לקו"ת דרושים לר"ה סג, ריש ע"ב.
 (12) ראה מקומות שצויינו בהערה הקודמת ובהערה 45. ובכ"מ.
 עניא.
 ראה תו"א מגילת אסתר צא, א.

והנה נת"ל¹³ בענין מ"ש¹⁴ שלשה המה נפלאו ממני גו' דרך הנשר בשמים, שהעילוי שבנשר, קו האמצעי, על שאר הקוים הוא, שגם נשר, מה שנשר ונפל, הוא בשמים, במרכבה העליונה, ולמעלה יותר¹⁵. וזהו הענין שע"י התשובה זדונות נעשים לו כזכיות¹⁶, שגם הזדונות, שהם בדרך נשירה ונפילה כו', נעשים כזכיות, ועוד למעלה יותר, כי במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם¹⁷, והיינו שע"י התשובה מתעלים לבחי' שלמעלה גם מריש כל סדר ההשתלשלות, שהרי ההמלכה על כל סדר ההשתלשלות היא כמרז"ל¹⁸ במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים, וכיון שהתשובה היא למעלה יותר מעבודת הצדיקים, הרי היא למעלה מכל סדר ההשתלשלות. וזהו מ"ש כנשר יעיר קנו (כנשר דוקא), אף שכל ד' חיות המרכבה שרשם הוא ביי"ג תקוני דיקנא¹⁹, י"ג מדות הרחמים, כי, ביי"ג מדה"ר עצמם, בחי' הנשר, קו האמצעי, מגיע למעלה יותר. דהנה, ברחמים ישנם כמה דרגות, ובחי' נשר, קו האמצעי, מגיע בבחי' רחמים רבים, בחינה היותר עליונה, שמטעם זה, הנה גם הנשר שלמטה, עם היותו עוף טמא, הרי הוא רחמני, כמבואר במדרשי חז"ל²⁰. וכידוע שקו האמצעי הוא בריח התיכון המכריח מן קצה היותר עליון עד קצה היותר תחתון, שהטעם שנמשך עד לקצה היותר תחתון הוא מצד זה שלוקח מקצה היותר עליון, והיינו, שב' הקוין ימין ושמאל, חד אריך וחד קציר²¹, מגיעים רק בחיצוניות הכתר, וקו האמצעי, חד בינוני²¹, מגיע בפנימיות הכתר²², ומצד זה נמשך הוא עד לקצה היותר תחתון, ובכל מקום שנמשך הוא בשוה בלי שום שינוי. וכמשנ"ת הדוגמא על זה מציוור גוף האדם, שהוא בצלם ודמות שלמעלה, כמ"ש²³ נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, שישנם בו ג' קוין, יד ימין ורגל ימין שהוא קו הימין, יד שמאל ורגל שמאל שהוא קו השמאל, ראש גוף ויסוד שהוא

רד"ה הנ"ל תרע"ח (סה"מ תרע"ח ס"ע כג ואילך). רד"ה הנ"ל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' לג).

(20) תנחומא עקב ב. פרש"י האזינו שם, יא.

(21) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(22) ראה תו"ח נח סה, ב. המשך תער"ב ח"א ע' רכ ואילך. ח"ב ע' תשמב ואילך.

סה"מ תרפ"ג ע' קו ואילך. תש"ז ע' 152 ואילך. ועוד.

(23) בראשית א, כו.

(13) ד"ה כנשר יעיר קנו שבערה 8 (לעיל ע' 56).

(14) משלי ל, יח-ט.

(15) אוה"ת האזינו ע' א'תרפט ואילך.

ד"ה כנשר יעיר קנו תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' ל).

(16) יומא פו, ב.

(17) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(18) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(19) ראה זח"א יח, סע"ב. רמ"ז לזח"ג

ס"פ עקב. הובא באוה"ת שם ע' א'תרפה.

קו האמצעי, הנה בקו הימין והשמאל יש שינוי בין ידיים לרגלים ועד לצפרנים, משא"כ בקו האמצעי, ראש גוף ויסוד, אין בו שינויים.

ג) **וצריך** להבין, שהרי גם בקו האמצעי יש שינוי בין ראש לגוף וכן בין גוף ליסוד. שהרי הראש והגוף הם באין ערוך זל"ז, שלכן החיבור שביניהם הוא ע"י מיצר הגרון דוקא, וכן גם הגוף וג' התחתונות (שאחד מהם הוא היסוד) הם באין ערוך, ונמצא, שהיסוד הוא באין ערוך גם לגבי הגוף, ומכ"ש שהוא באין ערוך לגבי הראש. וכמו שבגוף הגשמי הרי הראש הוא למעלה מהגוף והגוף הוא למעלה מיסוד, כן הוא גם בענין המדריגות שבקו האמצעי למעלה, שהם בהתחלקות דמעלה ומטה, שהרי גם בקו האמצעי, הנה המדריגות שיש בו משתלשלים זה מזה, וא"כ הם בבחי' מעלה ומטה, וכמ"ש הרמב"ם²⁴ בענין המעלה ומטה שבמלאכים. ויובן זה מענין העשר ספירות שישנם במדת הרחמים, קו האמצעי. דהנה²⁵ ידוע שכל מדה, בכדי שתהי' ראוי' לשמה, צריך להיות בה חב"ד חג"ת נה"י. וכמו במדת האהבה, שתחילה צריך להיות ההתבוננות איך שהדבר הנאהב טוב לו, או ההתבוננות במעלת דבר הנאהב בעצם, ומהתבוננות זו מתעורר הוא במדת האהבה, ואח"כ בא לידי השפעה בפועל. וכמו במדת אהבה דקדושה, שבתחילה היא ההתבוננות איך שקרבת אלקים לי טוב²⁶, או שאלקות הוא טוב בעצם, ומהתבוננות זו הוא בא לואהבת את הוי' אלקיך²⁷ או לואהבת לרעך כמוך²⁸, ומזה הוא בא לבחי' שלמטה יותר, בחי' נה"י כו'. והנה, המוחין והמדות הם בסתירה זל"ז, שבשעה שעוסק בהשכל וההתבוננות, אי אפשר להיות אצלו התעוררות המדות, ורק לאחר שהמוחין מתעלמים, ע"י מיצר הגרון, ומאירים עליו בבחי' מקיף, אזי נעשה התעוררות המדות. וכן לאידך גיסא, שכאשר המדות הם בגלוי, הרי הם מבלבלים להמוחין, וכמו בענין השוחד יעור²⁹, שהמדות מטים את השכל, עד שלא יוכל לבוא להמסקנה האמיתית שהוצרך לבוא אלי'. ונמצא שהמוחין והמדות (חב"ד וחג"ת) הם באין ערוך זל"ז. וכן הוא גם בענין ההשפעה בפועל (בחי' נה"י) הבאה מהמדה (חג"ת), שהיא באה רק לאחר צמצום המדה, דכאשר האהבה היא בתקפה, לא יוכל הזולת לקבל את השפעת

27) ואתחנן ו, ה.

28) קדושים יט, יח.

29) משפטים כג, ח. שופטים טז, יט.

24) ה'י יסוה"ת פ"ב ה"ו.

25) ראה גם ד"ה כנשר הנ"ל (סה"מ

תרע"ח ע' כד ואילך. תרפ"ב ע' לה ואילך).

26) תהלים עג, כח.

החסד, וגם אם יקבל את ההשפעה, לא יבין וירגיש את החסד שבזה. וכמו שהוא במדת החסד והאהבה, כן הוא גם במדת הגבורה, וכן הוא גם במדת הרחמים, שהיא כלולה מכל הע"ס חב"ד חג"ת נה"י, שבתחילה צ"ל ההתבוננות המביאה למדת הרחמים, כמבואר במק"א פרטי ההתבוננות בזה, ואח"כ הוא בא להתעוררות המדה, ומזה בא לידי השפעה בפועל, הנה ההתבוננות המביאה למדת הרחמים, והמדה עצמה, הם הפכים זמ"ז, ובשעה שהוא עסוק בהתבוננות אי אפשר שיתעורר בהמדה כו', והתעוררות המדה באה רק לאחר התעלמות המוחין, וכן הוא גם בנוגע להשפעה להזולת שמצד מדת הרחמים, שהיא באה לאחר התעלמות המדה דוקא, וכאשר המדה היא בתקפה לא יוכל הזולת לקבל את ההשפעה. והוא בא' משתי פנים. או שמצד ריבוי ההשפעה יתבלבל ועד שיתבטל ממציאיותו, או שלא יקבל כלל את ההשפעה, להיותו באין ערוך להמשפיע. ומכל זה מובן, שגם במדת הרחמים, שהיא בקו האמצעי, יש התחלקות ושינוי, ואינו מובן משנת"ל שקו האמצעי מראשיתו ועד סופו, הוא בשוה.

ד) **אך** הענין הוא, דהן אמת שגם קו האמצעי, להיותו בחי' קו (שנקרא בשם קו האמצעי וכשמו כן הוא), יש בו ענין ההשתלשלות שמשתלשל מלמעלה למטה, ומצד זה ישנם גם בו חילוקי מדריגות דמעלה ומטה כנ"ל, מ"מ, יש בו עוד ענין, שהוא נמשך מבחי' פנימיות הכתר, שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות, ומצד פנימיות הכתר שבו, הרי הוא בשוה מראשיתו ועד סופו, כי בחי' פנימיות הכתר הוא למעלה מענין השינויים, ולכן בכל מקום שהוא נמשך, הוא בשוה. וכמבואר במק"א³⁰ בענין הרחמים, שהו"ע ההרגש שמרגיש את עצמו, וע"י ההרגש שמרגיש את עצמו הוא מרגיש את זולתו (ומרחם עליו), הרי ההרגש שהאדם מרגיש את עצמו הוא למעלה מענין השכל ומדות שבו (בחי' הרגש עצמי), ובהרגש זה אין שייך ענין השינוי, ולכן ענין הרגש עצמו שברחמים הוא בשוה בכל הבחי' חב"ד חג"ת ונה"י שבו. וכן הוא בכללות ענין קו האמצעי שבראש גוף ויסוד, שמהותו האמיתי (מה שיש בו מבחי' העצם) הוא בכל מקום בשוה, שזהו משנת"ל³¹ בענין אין קישוי אלא לדעת³², שהתעוררות שבהדעת שבמוח ושביסוד אות ברית קודש היא בכת אחת

30) ראה סה"מ תרנ"ה ע' קח ואילך. 31) ד"ה כנשר יעיר קנו שבהערה 8
 לתרס"ה ע' מט ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' (לעיל ע' 55).
 32) יבמות נג, סע"ב. אישמ ואילך.

ובאותו התוקף כו'. וזהו שמצינו ביעקב שהיתה מטתו שלמה³³, דכיון שיעקב, שלימו דאבהן³⁴, הוא מבחי' קו האמצעי, ששרשו בבחי' פנימיות הכתר, הנה אף שגם בקו האמצעי ישנם החילוקי מדריגות דמעלה ומטה, חב"ד חג"ת נה"י, מ"מ, גם כמו שהוא למטה, בבחי' מטתו, הרי הוא בתכלית השלימות. ויתירה מזו, שמצד בחי' פנימיות הכתר שישנו בקו האמצעי, פועל הוא שלימות גם בהקוין ימין ושמאל, וכידוע פירוש הב' בשלימו דאבהן, שיעקב פועל שלימות בכל האבות³⁵. וזהו ג"כ מ"ש שלשה המה נפלאו ממני דרך הנשר בשמים, נפלאו הוא בחי' עתיק, פנימיות הכתר, וכמו שמבאר כ"ק אדמו"ר הצ"צ³⁶ שנפלאו הוא כמו ענין לא נפלאות היא³⁷, שקאי על בחי' עתיק³⁸, כמשנת"ל³⁹. ומצד בחי' פנימיות הכתר שבקו האמצעי, הנה גם בחי' הנשר מה שבא בדרך נשירה ונפילה, הוא בשמים, וכמשנת"ל בענין התשובה שגם הזדונות נעשים כזכיות. וזהו כנשר יעיר קנו גוי' ישאהו על אברתו (על דוקא), למעלה מבחי' אברתו, דקאי על רמ"ח אברים דמלכא⁴⁰ שהו"ע המצוות.

ה) **והנה** כשם שהמשכה שנמשכת מלמעלה ע"י התשובה היא מבחי' שלמעלה מסדר השתלשלות, על אברתו, כן הוא גם בעבודת האדם, שעבודת התשובה באה מבחי' עצם הנפש שלמעלה מהדעת. וזהו מ"ש¹⁰ ימצאהו בארץ מדבר וכתהו ליל ישימון, דמדבר הוא מקום אשר לא ישב אדם שם⁴¹, ומה שלא ישב אדם שם הוא לפי שגם ברוחניות הוא כן, דבחי' מדבר הוא מקום אשר לא ישב שם אדם העליון. ובכדי לברר ולהפוך גם בחי' מדבר ותהו ליל ישימון, הרי זה ע"י ימצאהו דוקא, שמציאה באה בהיסח הדעת⁴², והו"ע עבודת התשובה שבאה מבחי' העצם שלמעלה מהדעת, שהרי ענין התשובה הוא שעוקר את רצונו ונעשה מציאות חדש, וענין זה בא מבחי' שלמעלה מהשכל והדעת.

ואילך. ועם הוספות וכו' — אוה"ת נצבים ע' אירלה ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רמט ואילך. תרל"ח ע' שכד ואילך.

(39) ד"ה כי המצוה הזאת דש"פ נצבים, כ"ח אלול תשכ"ח פ"ד (תו"מ חנ"ג ע' 459 ואילך).

(40) תקו"ז ת"ל (עד, סע"א).

(41) ירמ"י ב, ו.

(42) סנהדרין צז, א.

(33) תו"כ בחוקותי כו, מב. ויק"ר פל"ו, ה.

(34) זח"א קמז, ב (בס"ת). שם קמט, ריש ע"ב.

(35) ראה תו"א נח יא, א. תו"ח תולדות קמח, א.

(36) אוה"ת האזינו ע' א'תרצ.

(37) נצבים ל, יא.

(38) ראה ביאור ע"פ כי המצוה הזאת במאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקמו

1) **וממשיך** בכתוב ימצאהו בארץ מדבר ובתהו לילל ישימון יסובבנהו גו', היינו, שע"י התשובה (ימצאהו בארץ מדבר) באים לבחי' יסובבנהו דקאי על סוכה (כנ"ל), והרי ענין הסוכה בא לאחרי התשובה דיוהכ"פ. ועפ"ז יובן השייכות דסוכה ליעקב, קו האמצעי, כי יעקב הוא יו"ד עקב⁴³, שממשיך גם עד לבחי' עקב, וכנ"ל בענין מטתו שלימה, וכן הוא ענין הסוכה, שהוא ההמשכה מפנימיות הכתר בכל העשר ספירות, עד למטה. וכידוע מה שמבואר בספרי הקבלה שבסוכה נרמזים כל העשר ספירות⁴⁴. דהנה⁴⁵, אף שסוכה היא בחי' מקיף שלמעלה מהספירות, שזהו הטעם שסוכה צריכה להיות צילתה מרובה מחמתה, וסוכה שחמתה מרובה מצילתה פסולה⁴⁶, כי סוכה ענינה הוא צל, בחי' צל שלמעלה מהחמה שהיא בחי' שמש הוי' (כמ"ש⁴⁷ שמש ומגן הוי' אלקים), והוא בחי' המקיף שלמעלה מע"ס הגלויות, מ"מ, ענין הסוכה הוא המשכת המקיף בפנימיות דוקא. וזהו גם שצ"ל כוכבים נראים מתוכה⁴⁸ (נראים בגילוי), דאף שהסכך ענינו הוא להצל ולהעלים, מ"מ, צ"ל בו סדקים באופן שיהיו כוכבים נראים מתוכו, וענין הכוכבים הוא למעלה מבחי' חמה, דאף שהם נראים קטנים, הרי ידוע המבואר גם בספרי התכונה שזהו מצד הריחוק, אבל באמת ישנם כוכבים שגדולים יותר מהארץ⁴⁹, ירח ושמש, ומה שהם גדולים יותר בגשמיות, הרי זה לפי שכן הוא ברוחניות הענינים, היינו, שבחי' כוכבים היא למעלה מבחי' שמש כו', ומצד זה גופא צ"ל אופן המשכתם ע"י צל דוקא, כי אינם יכולים להאיר בגילוי כמו שהם בתקפם. ונמצא, שענין הסכך דסוכה הוא שיאיר על ידו גם בחי' המקיף שלמעלה מהשתלשלות.

ויובן מכמו שהוא בענין התשובה, שאף שענינה הוא מס"נ שלמעלה מהשכל, שעוקר את רצונו כנ"ל, מ"מ, הרי לא לתהו בראה לשבת יצרה⁵⁰, שלכן המס"נ דתשובה צריכה להאיר בכל העשר כחות פנימיים,

תשי"ד (סה"מ תשי"ד ע' יא ואילך).	(43) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים)
(46) משנה ריש סוכה.	בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר
(47) תהלים פד, יב.	האצילות) פ"ב.
(48) ירושלמי סוכה פ"ב ה"ג. רמב"ם	(44) מגיד מישרים פ' מצורע (הובא
הל' סוכה פ"ה הכ"א.	בקהלת יעקב ערך סוכה). של"ה במסכת
(49) כ"ה במאמרי אדמו"ר האמצעי	סוכה שלו רמט, א.
ואוה"ת שם. וראה הערת אדמו"ר הצ"צ —	(45) הבבא לקמן — ראה ד"ה להבין ענין
הועתקה במאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע'	חג הסוכות במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים
אירלא בעערה.	ח"ד ע' אירכא ואילך. אוה"ת סוכות ע'
(50) ע"פ ישעי' מה, יח.	איתשכד ואילך. ד"ה סוכה שחמתה מרובה

אלא שהכחות הפנימיים נעשים באופן אחר לגמרי מכמו שהיו קודם עבודת התשובה. וזהו מה שהתשובה משלימה את הפגמים שבתומ"צ, דאף שענינה הוא על אברתו, מ"מ, ממשיכה היא את בחי' המקיף בהבחינות דהשתלשלות. וענין זה שהתשובה צריכה להיות נמשכת גם בכחות פנימיים, הוא לא רק בתשובה על חטא, כטעות המון העולם, אלא גם בבחי' התשובה דוהרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה⁵¹. דהנה⁵², מעלת הנתינה היא, שעכשיו הוא בחי' ואתה נפתחה בי, דבענין הנפיחה שייך הפסק, משא"כ בנתינה לא שייך הפסק, כי כל הנותן בעין יפה הוא נותן⁵³, והוא בחי' עין לא ראתה אלקים זולתך⁵⁴, עינא פקיחא דלא נאים⁵⁵, בחי' עתיק שכולו ימין, ולכן לא שייך בזה הפסק, כי מצד בחי' עתיק, גם כמו שהוא נמשך למטה, אין בו שינויים כנ"ל. וכשם שהתשובה ענינה הוא המשכת המקיף בפנימיות, כן הוא גם ענין הסוכה כנ"ל. והענין בזה⁴², כידוע שענני הכבוד דסוכות נמשכים מענן הקטורת דיוהכ"פ, ובקטורת היו י"א סממנים, וביניהם גם מור, שהוא דם חי' טמאה⁵⁶, והו"ע הפיכת הלעו"ז לקדושה, שזהו מש"נ ימצאהו בארץ מדבר גו' כנ"ל, ומזה באים לבחי' יסובבנהו, שהו"ע ענני הכבוד שבסוכה.

ז) וזהו שסוכות שייך ליעקב, מדת הרחמים שבקו האמצעי, כי, הרחמים דיעקב הם בחינת רחמים רבים שלמעלה מהשתלשלות, וכמבואר בתניא⁵⁷ בענין וישא את קולו ויבך⁵⁸, דהיינו למעלה למקור הרחמים העליונים הנקרא אב הרחמים ומקורם, ומצד המשכת הרחמים רבים, הנה דרך הנשר בשמים, שגם מה שנשר ונפל הוא בשמים, שגם הזדונות נעשים כזכיות, ולמעלה יותר, במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם, שזהו בחינת האור שלמעלה מהשתלשלות. וזהו גם ענין הסוכה שכוכבים נראים מתוכה, דהיינו בחינת כוכבים שלמעלה מבחינת שמש הוי' כנ"ל. אלא שמ"מ הם נראים קטנים, כי הם צבא הירח, מאור הקטן⁵⁹, בחינת מי יקום יעקב כי קטן הוא⁶⁰, דוד הוא הקטן⁶¹, שע"י

ה"ג. תו"א מגילת אסתר צט, א. לקו"ת נשא

כא, א. כב, ד. שה"ש לב, סע"א.

57 פמ"ה.

58 ויצא כט, יא.

59 בראשית א, טז.

60 עמוס ז, ב. וראה חולין ס, ב.

61 שמואל"א יז, יד. וראה חולין שם.

51 קהלת יב, ז.

52 בכ"ז — ראה לקו"ת האזינו עב, ב.

53 ב"ב נג, א. וש"נ.

54 ישעי' סד, ג.

55 ראה זח"ג (אד"ר) קכט, סע"ב

ואילך.

56 ראה רמב"ם ה' כלי המקדש פ"א

דוד תהי' הגאולה העתידה בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש, כמ"ש⁶²
ודוד עבדי נשיא להם לעולם.

